

El monestir de Sant Miquel de Fluvià

Es compleixen 950 anys de la consagració de l'església d'aquest conjunt benedictí, una joia del romànic empordanès

L'església de Sant Miquel de Fluvià és un dels grans monuments del romànic empordanès, tot i que ha rebut una atenció limitada per part dels investigadors. Partint del document fundacional, caldria posar en valor el seu conjunt, ara que, a més dels elements que ja són coneguts —el campanar i l'església—, cal afegir-hi parts que fins ara havien romàs desconegudes, formades pel claustre i per les dependències del monestir.

JOAQUIM TREMOLEDA > TEXT I FOTOS

L'acta de consagració de l'església de Sant Miquel de Fluvià data del 15 d'octubre de 1066. En aquest document, el bisbe Berenguer de Girona, juntament amb les autoritats eclesiàstiques de Narbona, Osona, Barcelona, Urgell i Elna, acudeixen a l'església dedicada a l'arcàngel Sant Miquel, al bisbat de Girona, comtat d'Empúries, i situada al costat del riu Fluvià, per consagrar-la i dotar-la. Se'n fixa el terme, un cementiri al voltant de 60 passes i la condemna sota pena d'excomunió i anatema a qui gosi pertorbar aquest solar, que ja havia estat consagrat per a la construcció de l'església l'any 1045. Igualment, es referma la seva dependència de Sant Miquel de Cuixà i se li confirmen els alous i les altres possessions.

L'església i el campanar

L'església de Sant Miquel és de planta basilical de tres naus amb transsepte i capçalera de tres absis semicirculars orientats a llevant. La separació de les naus s'estructura mitjançant pilastres rectangulars amb semicolumnes adossades que reben els arcs formers i els torals, que sostenen el pes de les voltes. La nau central, més ampla, és coberta amb volta de canó, i també la del creuer, mentre que les laterals ho són amb quart de cercle, força més baixes. Per la banda exterior, la capçalera presenta la típica decoració llombarda formada per arcuacions cegues, rematades amb caparrons humans, entre lesenes.

L'acta de consagració de l'església de Sant Miquel de Fluvià data del 15 d'octubre de 1066

>> El campanar i els absis romànics, amb decoració llombarda, de l'església de Sant Miquel de Fluvià.

Els tres absis tenen diverses finestres. Les dels absis laterals són d'obertura simple a l'interior. De les cinc finestres de l'absis central, les tres centrals estan flan-

>> La façana no és l'original romànica, sinó que correspon a una reforma del segle XVI.

quejades cadascuna per dues columnes dotades de capitells decorats, amb motius florals estilitzats, que formen dos nivells de fulles d'acant rematades amb una bola.

La decoració escultòrica dels capitells que trobem a l'interior del temple és esquemàtica, generalment de tipus vegetal i geomètrica, que en molts casos és una reminiscència evolucionada de l'estil corinti, però també hi són presents la figura humana —caps, personatges de mig cos— i les representacions d'animals. De vegades trobem una decoració en dos registres diferents, en un fris inferior i un de superior. La decoració sovint s'estén també a l'àbac, que sol estar ocupat per motius florals i d'escacat, motius molt freqüents en la decoració medieval.

És difícil realitzar una interpretació iconogràfica que reveli un programa conjunt. Tot i això, s'hi ha volgut veure la contraposició del Bé i el Mal, en què les figures antropomorfes presentaven una posició d'atlants, i també la representació d'algunes escenes bíbliques o d'un grup d'orants.

L'estructura de l'edifici, lligada a les notícies documentals, permet una datació de segona meitat del segle XI. Va patir grans reformes amb motiu de la seva fortificació en el segle XV. De l'estructura original romànica no es conserva la façana, i la que hi ha correspon a una reforma datada l'any 1532.

Al costat septentrional del transsepte es bastí la torre campanar romànica com a element exempt. Es tracta d'una magnífica obra llombarda, de planta quadrada, de vuit metres de costat i murs de dos metres de gruix, feta de carreus ben escairats i polits, igual que les arcuacions, que solen ser d'una sola peça.

L'estructura de l'edifici, lligada a les notícies documentals, permet una datació de la segona meitat del segle XI. Va patir grans reformes al segle XV

La construcció consta de quatre registres i, si bé és una obra contundent, la solució de les obertures l'alleugereix i li proporciona certa estilització. La part baixa està formada per un podi o basament de parament cec, excepte una petita obertura molt estreta, i d'un sol biaix a tots els costats exempts. Al damunt d'aquest basament hi ha tres pisos amb dues finestres a les cares est, nord i oest, obertes entre lesenes, dividits per franges de decoració llombarda, que consisteix en arquets cecs i, al damunt seu, una filada de dents de serra. Les finestres del primer pis són d'un sol arc de mig punt, mentre que les dels dos pisos superiors són més decoratives, amb una estructura geminada amb dobles arcs de mig punt i mainell format per una petita columna cilíndrica, llisa, coronada amb un gran capitell en forma de mènsula. En correspondència amb aquestes divisions, la torre tenia pisos de fusta que eren sostinguts per grans arcades diafragma i banquetes adossades als murs perimetrals.

>> *El podi de la galeria nord del claustre amb els seus elements arquitectònics, caiguts a l'interior del fossat baixmedieval.*

El claustre i les dependències monàstiques del complex abacial

A la banda sud i a recés de l'església es disposaven el claustre, amb un pou al centre, i les dependències de la comunitat monàstica benedictina al seu voltant.

De tota aquesta part, fa poc se'n desconeixien totalment les restes i la disposició. Gràcies a un projecte arqueològic subvencionat per la Diputació de Girona s'ha pogut determinar la planta del claustre i l'existència d'altres elements que en formaven part.

El claustre, que fou destruït durant la construcció d'un fossat baixmedieval, és un pati de forma trapezial voltat per quatre galeries porticades que articulen les estances del monestir. Estava delimitat per un podi, sobre el qual es dreçaven les columnes que sustentaven les galeries porticades que envolten l'espai central, excepte als angles, que tindrien pilars massissos. El tram sud del podi ha permès conèixer la distància dels intercolumnis, en identificar l'empremta de tres bases de columnes. Es coneixien dos capitells del claustre, que foren trobats durant la construcció de la

>> *A dalt, vista des del sud, de l'església de l'abadia de Sant Miquel de Fluvià destaca l'aspecte de fortificació que ofereix. A baix, detall dels arquets cecs de l'absis central, decorats amb caparrons humans.*

sagristia, als anys seixanta. Amb les modernes excavacions n'han aparegut dos més. Tenen decoracions molt simples, de motius vegetals simplificats, per bé que un presenta un cap humà.

Les dependències del monestir s'articulaven a l'entorn de les galeries situades a l'est, sud i oest del claustre. Per la recerca només coneixem l'estança situada a l'est, que es presenta delimitada per la galeria est i per un potent mur de carreus regulars de pedra sorrenca, que clausura l'espai del monestir per la seva banda de

llevant. S'ha localitzat el nivell de circulació de la sala, un paviment de carreus rectangular de pedra grisa calcària, fet sobre una preparació de morter de calç. Aquesta sala pavimentada amb llambordes podria correspondre a l'aula capítular del monestir de Sant Miquel.

Les dependències del monestir s'articulaven a l'entorn de les galeries situades a l'est, sud i oest del claustre

Joaquim Tremoleda Trilla és doctor en Arqueologia i arqueòleg-conservador del MAC-Empúries,